

Таке розуміння дає можливість сформулювати визначення адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища як системи адміністративно-правових засобів,

що забезпечують охорону природного середовища, зосереджуючи зусилля на тому, щоб правовідносини залишалися об'єктами охорони від протиправних посягань.

Список використаної літератури

1. Гунько С. І. Природне середовище та його охорона / С. І. Гунько // Основи екологічних знань / за ред В. І. Поліщука, Л. П. Царика. – Тернопіль, 1994. – С. 100–106.
2. Улютіна О. А. Адміністративно-правові засади охорони навколишнього природного середовища та природокористування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Улютіна Олена Анатоліївна. – К., 2011. – 19 с.
3. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
4. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук.-практ. посіб. / В. І. Андрейцев. – К. : Знання-Прес, 2006. – 332 с.
5. Золотарьова Н. Навколишнє природне середовище як об'єкт правоохоронного впливу / Н. Золотарьова // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 2 (14). – С. 33–36.
6. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-ІV. – Х. : Одиссей, 2008. – 423 с.
7. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
8. Курило В. І. Адміністративні проступки в галузі охорони навколишнього середовища: правова природа, природні та соціальні наслідки / В. І. Курило // Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., присвяченої 80-річчю д.ю.н., проф., акад. АПрН України В. З. Янчука (м. Київ, 26–27 трав. 2005 р.). – К. : Магістр ХХІ сторіччя, 2005. – С. 262–264.
9. Хімич О. М. Забезпечення екологічної безпеки адміністративно-правовими заходами, які застосовуються міліцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Хімич Ольга Миколаївна. – К., 2005. – 175 с.
10. Коваленко Л. П. Види об'єктів адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища / Л. П. Коваленко // Проблеми законності. – Вип. 76. – С. 87–95.
11. Окружающая среда : энцикл. слов.-справ. / пер. с нем. – М. : Прогресс, 1993. – 640 с.
12. Про екологічну мережу України : закон України від 24 черв. 2004 р. № 1864-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 502.

Надійшла до редколегії 03.12.2012

КАЗАНЧУК И. Д. ПОНЯТИЕ И СОДЕРЖАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

На основе исследования правовых норм и положений научных трудов проведен терминологический анализ и дано определение административно-правовой охраны окружающей среды. Определены виды отношений, возникающих в природоохранной сфере.

KAZANCHUK I. CONCEPT AND CONTENT OF ADMINISTRATIVE LAW ENVIRONMENT

On the basis of the legal norms and scientific works the terminological analysis is conducted and the definition of the administrative and legal protection of environment is given. The kinds of legal relations formed in the environmental field are defined.

УДК 342.9:5.08

Л. П. КОВАЛЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ОБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Розглянуто поняття, сутність, особливості об'єкта інформаційних правовідносин. Наведено класифікацію інформаційних правовідносин.

Основним об'єктом інформаційно-правових відносин є інформація – згідно із Законом України «Про інформацію документовані або публіч-

но оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [1, с. 23].

Деякі російські дослідники вважають, що об'єктом правового регулювання є не сама інформація, а інформаційні ресурси, інформаційні системи, технології та засоби їх забезпечення. У той же час переважна більшість науковців наголошують, що саме інформація є ключовою правовою категорією та основним об'єктом правовідносин в інформаційній сфері.

На нашу думку, інформаційні ресурси, інформаційні системи, аудіовізуальні матеріали, рекламні продукти, тиражі періодичних видань, персональні дані відіграють роль об'єкта інформаційно-правових відносин, але вони є категоріями похідними від інформації і мають незаперечну інформаційну природу.

У науковій літературі наводяться різні характерні риси інформації як об'єкта правовідносин. Зокрема, А. А. Снитников і Л. В. Уманова виділяють ідеальність, невичерпність, нелінійність і самостійність інформації як об'єкта правовідносин. С. І. Семилетов, крім цього, підкреслює наступні її особливості: цінність інформації визначається її змістом; одна і та ж сама інформація як об'єкт права може знаходитись у володінні і користуванні необмеженого кола суб'єктів; одна і та ж сама інформація може бути представлена в різних формах; інформація може миттєво копіюватися і відтворюватися необмежену кількість разів.

Змістом інформаційно-правових відносин є досить складна конструкція із суб'єктивних юридичних прав та обов'язків. Суб'єктивне юридичне право означає вид та міру можливої поведінки суб'єкта права, встановленого юридичними нормами для задоволення його інтересів в інформаційній сфері. При цьому законодавство України передбачає досить широкий діапазон інформаційних прав фізичних та юридичних осіб, в основу яких покладено норми Загальної декларації прав людини та Конституції України про право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Юридичний обов'язок означає вид та міру необхідної поведінки суб'єкта права, встановленого юридичними нормами для задоволення інтересів уповноваженої особи в інформаційній сфері [2, с. 58].

Аналіз законодавства в інформаційній сфері свідчить про те, що всі суб'єкти права наділяються як правами, так і обов'язками, обсяг яких залежить від правового статусу того чи іншого суб'єкта.

Так, інформаційно-правовий статус громадян передбачає в основному сукупність інформаційних прав, хоча і не виключає покладення

на них інформаційних обов'язків. У той же час у статусі державних органів та посадових осіб домінують інформаційні обов'язки.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу інформаційно-правових відносин, їх характерних ознак та структури доходимо висновку, що інформаційно-правові відносини є одним із видів правових відносин, які мають низку специфічних особливостей унаслідок того, що їх основним об'єктом є інформація та похідні від неї категорії. Інформаційна сфера за своїм характером є багатоплановою, і, як наслідок, у юридичній науці існують різні класифікації інформаційно-правових відносин. Суб'єктами інформаційно-правових відносин є численне коло учасників, які залежно від обсягу інформаційних прав та обов'язків суб'єктів поділяються на загальні та спеціальні. Одним із найважливіших суб'єктів інформаційно-правових відносин є держава та її органи, правовий статус яких в інформаційній сфері може бути предметом подальших наукових досліджень у цьому напрямі. Інформаційні правовідносини виникають, змінюються й припиняються в інформаційній сфері та регулюються інформаційно-правовими нормами. Будучи різновидом правових відносин, вони виражають усі основні ознаки правовідносин. Для них характерна первинність інформаційно-правових норм, оскільки інформаційні правовідносини – результат регулюючого впливу відповідної інформаційно-правової норми. Саме тому такі інформаційні відносини отримують юридичну форму, тобто стають правовими. При цьому інформаційно-правова норма регламентує поведінку сторін суспільних відносин. Вона також забезпечує кореспонденцію взаємних обов'язків і прав суб'єктів – учасників таких відносин, а також їх юридичну відповідальність за поведінку, що не відповідає установкам правової норми.

Право в об'єктивному значенні становить сукупність правових норм, що визначають сутність прав і обов'язків персонально не визначеного кола об'єктів. У них містяться приписи, що належать до безлічі осіб, які знаходяться у сфері дії правової норми. Право в суб'єктивному значенні – це індивідуалізоване право. У ньому загальні юридичні права й обов'язки стають приналежністю конкретних осіб й у такий спосіб переводять його в площину правовідносин.

Надалі під інформаційними правовідносинами будемо розуміти врегульовані інформаційно-правовою нормою інформаційні відносини, сторони яких виступають як носії взаємних

прав та обов'язків, установлених і гарантованих інформаційно-правовою нормою.

До основних елементів інформаційних правовідносин належать:

а) суб'єкти, що вступають у правовідносини при здійсненні інформаційних процесів;

б) поведінка (дії, бездіяльність) суб'єктів при здійсненні ними інформаційних правовідносин (наприклад придбання виключних прав, передача майнових прав, купівля-продаж інформаційних об'єктів, тиражування й поширення інформаційних об'єктів й інші аналогічні дії);

в) об'єкти, у зв'язку з якими суб'єкти вступають в інформаційні правовідносини (далі – об'єкти правовідносин). Об'єкти інформаційних правовідносин (інформаційних об'єктів) – документована інформація, інформаційні продукти й послуги; виключні права; елементи інформаційної безпеки (інформаційні права й свободи особи, стан захищеності особистості, захищеність інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів тощо); інформаційні технології й засоби їх забезпечення (у тому числі програми для комп'ютерів), інші об'єкти в інформаційній сфері;

г) право, обов'язок і відповідальність суб'єктів правовідносин під час здійснення інформаційних процесів.

До другої групи відносин належать інформаційні правовідносини, що виникають під час виробництва, передачі й поширення інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів, інформаційних послуг.

Характер і особливості прав та обов'язків, що виникають під час виробництва, передачі й поширення інформації, багато в чому визначаються **видом і формою подання виробленої інформації**.

1. *Відкрита інформація* (літературні й наукові здобутки, патенти й авторські посвідчення, інформаційні ресурси, бази й банки даних, інша інформація, створювана в порядку творчості або з метою отримання прибутку).

При виробництві такої інформації у суб'єктів – її виробників – виникають наступні права й обов'язки:

– право на створення літератури, іншої подібного роду інформації;

– право інтелектуальної власності на результати творчої діяльності й право речової власності на документовану діяльність;

– право передачі виключних прав на результати інтелектуальної діяльності;

– обмеження права на створення документованої інформації обмеженого доступу;

– обмеження права на створення шкідливої, небезпечної для суспільства інформації;

– обов'язок щодо створення інформаційних ресурсів відповідно до встановленої компетенції й надання інформації з них споживачам інформації;

– обов'язок виконання умов авторських договорів;

– відповідальність за ненадання інформації;

– відповідальність за невірогідність створеної інформації, недоброякісну й помилкову інформацію й дезінформацію;

– відповідальність за якість інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг;

– відповідальність за створення й поширення контрафактних примірників.

Перераховані тут і нижче права, обов'язки і відповідальність є приблизними й можуть доповнюватися та розвиватися в реальних умовах.

Основну групу тут становлять відносини, пов'язані із захистом особистих немайнових, особистих майнових прав і прав власності на перераховані інформаційні об'єкти, а також відносини адміністративно-правового плану щодо здійснення органами державної влади й місцевого самоврядування обов'язків з інформування споживача [3, с. 11].

2. *Масова інформація* (інформація, що містить повідомлення інформаційного характеру, підготовлена й розповсюджена ЗМІ й Інтернет з метою інформування населення, у тому числі реклама діяльності фізичних і юридичних осіб, вироблених продуктів і надаваних послуг, пропонованих споживачам).

При виробництві масової інформації виникають наступні права й обов'язки в учасників інформаційних правовідносин:

– право на створення масової інформації (журналіст, редакція);

– право на захист честі й гідності (будь-який член суспільства);

– право інтелектуальної власності на розповсюджені ЗМІ результати творчої діяльності (автор розповсюдженої інформації);

– обов'язок щодо достовірного, оперативного, повного інформування населення (користувачів Інтернет) (редакції й журналісти);

– обов'язок щодо забезпечення гарантій свободи слова (держави);

– обмеження права на поширення інформації обмеженого доступу (всі учасники створення й поширення масової інформації);

– обмеження права на поширення шкідливої, небезпечної для суспільства інформації

(всі учасники створення й поширення масової інформації);

– відповідальність за недостовірність створюваної інформації, за недоброякісну й помилкову інформацію й дезінформацію, за введення цензури (всі учасники створення й поширення масової інформації).

Більша частина інформаційних відносин у даній галузі має конституційно-правовий й адміністративно-правовий характер.

3. *Офіційні документи* (закони, судові рішення, інші тексти законодавчого, адміністративного й судового характеру, а також їх офіційні переклади).

У процесі створення, передачі й поширення такої інформації в учасників таких правовідносин виникають наступні права й обов'язки:

– обов'язок щодо створення й поширення (або забезпечення поширення) нормативно-правових актів відповідно до встановленої компетенції;

– обов'язок за надання інформації з таких документів;

– відповідальність за створення офіційних документів незадовільної якості.

Такі відносини мають конституційний та адміністративно-правовий характер і виявляються під час підготовки законів та інших нормативно-правових актів органами державної влади в порядку реалізації встановленої для них компетенції.

4. *Обов'язково документована інформація* (обов'язкові контрольні примірники документів, інформація в облікових документах, дані документів, що надають до органів статистики, податкова, реєстраційна й інша подібна інформація).

В інформаційних процесах, пов'язаних з обігом такої інформації, в учасників виникають наступні обов'язки:

– обов'язок підготовки й подання обов'язкових документів;

– обов'язок щодо створення інформаційних ресурсів, які містять інформацію;

– відповідальність за використання цієї інформації винятково для виконання встановлених законом функцій і завдань;

– відповідальність за недостовірність наданої інформації, за недоброякісну й помилкову інформацію та дезінформацію.

Тут виявляються відносини адміністративно-правової властивості, що виникають під час підготовки й надання такої інформації відповідними суб'єктами в порядку підготовки звітної й іншої представленої інформації, а також

обов'язків органів виконавчої влади й місцевого самоврядування з формування інформаційних ресурсів такої інформації в порядку виконання ними встановленої компетенції [4, с. 71].

5. *Інформація обмеженого доступу* (державна таємниця, комерційна таємниця, а також персональні дані тощо) створюється різними суб'єктами в порядку виконання службових обов'язків, особистої ініціативи, виробничої діяльності.

В інформаційних процесах з обігу такої інформації виникають наступні обов'язки:

– обов'язок щодо встановлення складу інформації обмеженого доступу;

– обов'язок стосовно встановлення інформації, яка не може належати до категорії обмеженого доступу;

– обмеження майнових прав при віднесенні створеної автором інформації до державної таємниці;

– обов'язок ліцензування діяльності з оброблення інформації обмеженого доступу;

– обов'язок щодо встановлення обмежень на доступ до інформації обмеженого доступу;

– обов'язок стосовно забезпечення захисту інформації й інформаційних ресурсів, що містять таку інформацію, від несанкціонованого доступу;

– відповідальність за порушення умов обмеженого доступу, за розголошення інформації обмеженого доступу.

Виробництво, передача й поширення такої інформації, формування й використання інформаційних ресурсів з такою інформацією здійснюються в умовах обмеженого доступу до неї спеціально підготовлених й офіційно допущених осіб.

До третьої групи інформаційно-правових правовідносин належать відносини, що виникають під час створення й застосування інформаційних систем, їх мереж, засобів забезпечення.

Інформаційні правовідносини, що виникають при здійсненні таких інформаційних процесів, ґрунтуються на наступних правах та обов'язках їх учасників:

– право на створення й застосування інформаційних систем, їх мереж, засобів їх забезпечення (всі учасники таких процесів);

– право інтелектуальної власності на результати творчої діяльності під час створення таких об'єктів (фізичні особи, юридичні особи, органи державної влади й місцевого самоврядування);

– обмеження права на створення таких об'єктів для інформації обмеженого доступу;

– обов'язок створення й застосування інформаційних систем, їх мереж, засобів їх забезпечення відповідно до встановленої компетенції (державні підприємства, установи, організації);

– обов'язок за висновком і виконанням договорів на створення таких об'єктів для державних потреб (фізичні особи, юридичні особи, органи державної влади й місцевого самоврядування);

– відповідальність за недоброякісність створеної продукції, порушення строків виконання договору, інші порушення.

Дана група відносин ґрунтується на диспозитивних методах регулювання, пов'язаних із захистом особистих немайнових, особистих майнових прав і прав власності на перераховані інформаційні об'єкти, а також імперативних методах при проектуванні й експлуатації державних інформаційних систем і засобів їх забезпечення.

Виробники інформації й суб'єкти, що забезпечують експлуатацію таких об'єктів, несуть цивільно-правову, адміністративно-правову й кримінальну відповідальність за створення недоброякісних технологій і неякісну їх експлуатацію. Четверта група відносин – інформаційні правовідносини, що виникають під час створення й застосування засобів і механізмів інформаційної безпеки.

У галузі інформаційної безпеки основними об'єктам захисту є:

– інтереси громадянина, суспільства, держави в інформаційній сфері (духовність, моральність й інтелектуальний рівень розвитку особистості й суспільства тощо);

– демократія, знання й духовні цінності суспільства;

– конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність держави;

– інформація як інтелектуальна власність;

– документована інформація, інформаційні ресурси, інформаційні продукти, інформаційні послуги як інтелектуальна й речова власність;

– машинні носії з інформацією;

– бази даних (знань) у складі автоматизованих інформаційних систем і їх мереж;

– програмні засоби у складі комп'ютерів, їх мереж, технічні засоби.

Для захисту вказаних об'єктів застосовуються організаційні, технічні, програмні, соціальні, правові й інші механізми, що забезпечують локалізацію й запобігання таких загрозам. Інформаційні відносини даної групи ґрунтуються на наступних правах й обов'язках їх учасників:

– право на захист особистості від впливу недостовірної, помилкової інформації;

– право на захист інформації, інформаційних ресурсів, продуктів від несанкціонованого доступу;

– право на захист інтелектуальної власності;

– право на захист інформаційних систем, інформаційних технологій і засобів їх забезпечення як речової власності;

– право на захист інформаційних прав і свобод;

– обмеження права на розкриття особистої таємниці, а також іншої інформації обмеженого доступу;

– обов'язок щодо захисту держави й суспільства від шкідливого впливу інформації, захисту самої інформації;

– відповідальність за порушення інформаційної безпеки, у тому числі прав і свобод особи, таємниці й інших обмежень доступу до інформації, за комп'ютерні злочини.

Інформаційні правовідносини у зазначеній галузі регулюються методами імперативного й диспозитивного характеру.

Під час аналізу інформації як об'єкта правовідносин не можна говорити про неї взагалі, не конкретно. Об'єктом розгляду повинна бути насамперед інформація, що знаходиться в обороті. Таку інформацію можна поділити на три групи:

1) інформація, що знаходиться в цивільному обороті, тобто та, із приводу якої виникають передусім майнові відносини;

2) інформація, що знаходиться в адміністративному обороті, тобто та, за допомогою якої регулюються інформаційні відносини, у тому числі і в інформаційній сфері, наприклад інформація, що міститься в нормах права;

3) інформація, що знаходиться в суспільному (публічному) обороті, яка становить відомості інформаційного характеру, або масова інформація, призначена для інформування населення.

Список використаної літератури

1. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

2. Бачило И. Л. Информация как объект правового регулирования / И. Л. Бачило. Использование принципов единой государственной системы документационного обеспечения управления в работе с управленческими документами и обеспечения их сохранности в ведомственных архивах : материалы науч.-технич. семинара. – Л. : ЛДНТП, 1991. – С. 42–52.

3. Копылов В. А. Информация как объект правового регулирования / В. А. Копылов // Сб. НТИ. – Сер. 1. – 1996. – № 8. – С. 1–17.

4. Осипов М. Ю. Правовое регулирование как динамическая система: понятие, структура, функции : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Осипов Михаил Юрьевич. – М., 2008. – 203 с.

Надійшла до редколегії 28.11.2012

КОВАЛЕНКО Л. П. ОБЪЕКТ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ

Рассмотрены понятие, сущность, особенности объекта информационных правоотношений. Приведена классификация информационных правоотношений.

KOVALENKO L. OBJECT OF INFORMATIVE AND LEGAL RELATIONSHIPS

The concept, essence, features of the object of informative and legal relationships are considered. The classification of informative legal relationships is given.

УДК 342.9

В. В. КОСИК,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОКАЗИ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто поняття доказів, окреслено їх ознаки. Визначено засоби доказування (джерела доказів). Приділено увагу співвідношенню доказів у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кодексі адміністративного судочинства України.

Невід'ємною складовою будь-якої правової держави є забезпечення верховенства права, захист конституційних прав та свобод громадян, вирішення спорів адміністративного характеру між громадянами та органами, які здійснюють публічно-владні повноваження. З метою кваліфікованого і своєчасного розгляду та вирішення справ, які виникають із адміністративно-правових відносин, в Україні утворено систему адміністративних судів. Їх діяльність регулюється адміністративно-процесуальними нормами та спрямована на реалізацію норм відповідних матеріальних галузей права під час розгляду і вирішення індивідуальних конкретних справ, яка називається адміністративним процесом [1, с. 164]. Зважаючи на те, що докази є основою адміністративного процесу, слід зазначити що від їх об'єктивності залежить законність прийнятого судом рішення, що, безумовно, свідчить про актуальність обраної нами теми наукової статті.

Поняття доказів належить до фундаментальних категорій, адже від правильного розуміння цього поняття залежить і напрям пошуку доказів, і вміння їх використовувати в процесі встановлення істини [2, с. 118].

Незважаючи на те, що поняття доказів нормативно закріплено, питання визначення дока-

зів, їх видів залишається одним із найбільш суперечливих. Особливо яскраво це виявляється під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, коли орган (посадова особа) зобов'язаний з'ясувати, чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи підлягає особа адміністративній відповідальності, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. У даному випадку в основу покладені положення Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), зокрема ст. 251. Однак суд при вирішенні спорів між фізичними особами та суб'єктами владних повноважень щодо оскарження рішень останніх – постанов у справах про адміністративні правопорушення керується нормами Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України). Через це ставимо за мету вирішити питання колізії встановлення фактичних даних (доказів) при прийнятті рішення у справі про адміністративне правопорушення та його оскарження у адміністративному суді.

Як зазначалося, тема доказів викликає активну дискусію в юридичній літературі. Їй присвячували увагу такі науковці, як: Н. О. Армаш, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Р. С. Белкін, Є. В. Додін, М. В. Джафарова, П. С. Елькінд,